

mall de c 1350 (BSAL III, 21), «--- aN Pere Alemany, ferrer de la ciutat, per unes *rexes* que féu en una finestra de la capella de la sagrestia del dit palau», Bna, a 1373 (*Hom Rubió i Lluch* II, 516), «--- per unes *rexes* qui entraren a la finestra ---», Bna 1419, «mige rova de plom per metre les *rexes* de les fenestres de les capelles», Bna. 1431; «a N P Roqua, manya, per dos golfos que han mesas en las *rexas* de las fons novas», Bna 1434; «metí unes *rexes* en una d'aqueles capeles», Bna. 1449 (CaCandi, *Misc Hi Cat* II, 213, 211, 225, 223), «lo dit S promet --- fer la capela en aquella pròpia forma --- que la capela de St Cosme e St Damà --- sta feta ---, exceptat que no hi ha a fer *rexes* ni altres pintures que sien de colós ---», SdUrg 1469 (i un altre de SdUrg 1573 del mateix) (*Hom a Rubió i Lluch* II, 1470, 474); «*rexes* de la capella de la Seu de Bna» 1447, *Ordinacions dels Julians*, i «trossos de *rexes* de fust ab barres vermelles» en un inv. de les Drassanes de 1467, citats pel *DAG*

Notem que tot això es refereix a tanques enreixades i que es tracta de ferros o altres barres de metall dur (llevat d'un cas on són de fusta); i que, estant en plural, no es pot assegurar que el mot *reixa* no designés ja un conjunt de barres; o *reixa* com a nom de cada una de les barres, i *rexes* per al conjunt: pot ser que hi hagi part de totes dues coses (la segona el 1373 etc.) Per trobar *reixa* en singular ens cal arribar al S xv i a textos literaris, en els quals té clarament el significat modern: «Fra Bernat féu tota sa pony' a trencar la *reixa*», en el famós text llicenciós de Frc. de la Via, que fou sots-veguer de Girona en els anys 1403-25.

Ausiàs, en un dels grans càntics d'Amor, oposa a la paret, que encega l'apetit corporal, la *reixa* que empresona la voluntat de l'esperit, sense privar-lo de vista: «Tot entenen amor mi entenga / --- / Déu l'esperit de gran favor abasta; / --- / tant com lo cors sa passió gran lexa, / del esperit és sa presó pus ampla, / e ses virtuts e potences exampla / sí que no veu tras paret, mas per *reixa*; / sa pur' amor en interès no s'causa ---» (LXXVII, 20b) Les dones, «quí vol guardar / tal bestiar / --- / no hi basten cans, murat castell, / loba, pastell, / *reixa*, grilló / ---»; les monges, per veure's amb llurs amants, solen «tancar en caxes, / portar en males, / fermar escales, / tirar esportes, / *rexes* e portes / fer levadiçes, / e movediçes / eximehehes / ---», JRoig (*Spill*, 8493, 5460). «*Reixa* de ferro: crates, -tiss», c. 1472, JnEsteve.

Del cat és manllevat el campid. *reçça*

Com que s'ha insistit que en català *reixa* és manlleu d'un mot amb *ž*, serà bo anticipar la documentació del derivat *reixar/-at* per reforçar encara la prova que des d'antic fou un mot arreladíssim, productiu dins la llengua, i amb *x=ž*, no *ž* *Reixat*, -ada, és adj participi «paguí a N Joan Janer, fuster, per cloure lo *reixat* del cancell del ort de la Lotge, per gats que hi entraven» Bna. 1404, «fon celebrat lo consell de 20 --- dins la casa del *reixat* del verger de la dita Lotge» Bna 1477, «clau feta per la porta *reixada* del hort ---» Bna 1440

(Moliné, *Consolat de Mar*, pp 350, 336, 350), i d'altres semblants una mica posteriors en el *DAG*, també com a adjectiu significa 'llistat, ratllat', parlant de draps i teixits. «una gran cortina de li *raxat*' i «drap *reixat*» 1436 (MiretS, *TemplH*, 569, 570); «una pessa de tovalloles de drap de li *reixada*», inv. d'Ausiàs Marc a 1458 (*Rom* xvii, 198), 1459, quasi igual, potser el mateix (BSCC xvi, 136), *AlcM* cita *estovalles raixades* a Montblanc 1690, i fins avui, *cadres reixades*=cast. *sillas de rejilla* (Careta, *Barbr*, 352) Aprofitem l'ocasió per notar que s'ha de dir sempre així, abolint ja l'escandalós castellanisme *rejilla* (pron *re-ki-la* o *re-ji-la*, tant se val), sigui parlant de cadires o de teixits etc.

Substantivat: «Item un cub; item un *raxat* de fo<1>lar, venema» a Cervera 1373 (*BABL* vi, 200); aplicat a un barri o tanca «que lo portal del dit *reixat* sia tot voltat» a 1396 a CastPna (BSCC vii, 284), i ja hem vist *finestres reixades* a Mall. 1350 D'altra banda: tres semblants una mica posteriors en el *DAG*

En resum, doncs, el mot i els derivats es documenten en català almenys dos segles abans que en castellà (o ja veurem que més); sempre amb *ř*, i molt més sovint que en aquesta llengua. Car allà no hi ha dades segures fins al diccionari de Nebrixa, i ja amb el sentit modern «*reixa*. clatrus, cancelli; *reixado* clatratrus». Però també amb *x*, no pas *-j-*, diferenciant-lo del nom de la 'rella', que escriu «*reja de huerro para arar*: vomis» amb *-j-* en contrast amb la *-x-* de *rexa*. Així mateix en Guillén de Segovia, l'any 1475, que no en dona definició, essent un dicc. de rims però és versemblant que ja es refereixi al nostre mot, car el posa entre moltes rimes de mots ben coneguts en *-x-*. També *PAlc* (1505) distingia entre «*rrexa*: šubbák» (o sigui 'reixa de porta o finestra') i «*rrreja*: síkka» ('rella d'arada'), i igual fa el dicc. bilingüe cast.-it. de C. de las Casas (1570) Després d'aquesta data la *ř* (*ž*) i la *x* (*ř*), del castellà antic, ja es van confondre.

Aclarida la fonètica, notem d'altra banda la relativa pobresa, i data tardana, de la documentació en castellà, consistent només en dades de lexicògrafs. Els dialectes espanyols i hispànics que no han confós els dos sons, fins avui mantenen separats els dos mots: astur. *rexa* «reja de ventana; balaustre de madera o hierro» (Vigón), «reja de ventana o jaula» (Rato), enfront de *reya* «reja de arado»; judeo-castellà *reša* «grille» (Subak, *ZRPh* xxx, 148): en contrast, p ex., amb *teža* 'teula' o *kužárse* ('coagular-se, pendre's'). Igual en gallego-portuguès, car ja Sarmiento (c. 1740) observava que no es deia *rellas* en galleg per a les «rejas» sinó *rexas* (*Cat de V. Gall*, 219v)

Fets que basten per descartar l'etim. de M-Lübke (*REW*, 7177), inspirada pel desastrós Korting (7912): els quals, confonten la *reixa* amb cast. *reja* d'arada, atribueixen a tots dos mots l'etimologia RĚGŮLA 'barra, bastó recte usat com a regla', arribant així a l'estupenda deducció que el cat. *reixa* i el port. *reixa* eren castellanismes.¹

Val a dir que abans del meu *DCEC* ningú no havia proposat cap etimologia acceptable. Per evident im-